

**Universitatea Babeş-Bolyai
Şcoala doctorală de geografie, Cluj-Napoca**

TEZĂ DE DOCTORAT

THE YOUNGEST TOWNS OF ROMANIA Communes declared urban in the transition period

**Conducător de doctorat:
Prof. Dr. Benedek József**

**Student-doctorand:
Veress Nóra-Csilla**

**Cluj-Napoca
2020**

Titlul tezei de doctorat: Cele mai tinere orașe ale României. Comune declarate urbane în perioada de tranziție

Cuvinte-cheie:

urbanizare, oraș, comună, declarare de orașe, perioada de tranziție

Cuprins:

CAPITOLUL I.....	4
Introducere, argument, metode de cercetare.....	4
1. 1. Introducere, argument.....	4
1. 2. Probleme de cercetare.....	5
1. 3. Metode de cercetare.....	5
CAPITOLUL II.....	8
Concepte, definiții și teorii.....	8
2. 1. Urbanizare.....	8
2. 2. ‘Produsul’ urbanizării: orașul.....	13
2. 3. Orașul din punct de vedere geografic: funcțiile urbane.....	16
2. 4. Ierarhia urbană, rețeaua urbană, rețeaua de așezări.....	17
2. 5. Disparitatea urban-rural.....	18
2. 6. Urbanul și ruralul în discursul științific românesc.....	25
2. 7. Rolul orașelor mici.....	31
2. 8. Drumul de la rural la urban. Declararea de noi orașe.....	33
CAPITOLUL III.....	41
Antecedente istorice. Urbanizarea modernă în România.....	41
3. 1. Urbanizarea până la mijlocul secolului XIX.....	42
3. 2. Din a doua jumătate a secolului XIX până la cel de-Al Doilea Război Mondial.....	44
3. 3. Perioada socialistă (1948-1989).....	50
CAPITOLUL IV.....	69
Urbanizarea în perioada de tranziție.....	69
4. 1. Perioada de tranziție - succese și eșecuri.....	69
4. 2. Situația economică, socială și politică la începutul perioadei de tranziție.....	77
4. 3. Politica urbană și cadrul legal.....	83
4. 4. Procesul de transformare a sistemului de așezări.....	89
4. 4. 1. Cursul declarărilor de noi orașe.....	89
4. 4. 2. Schimbările la nivel regional și județean a sistemului urban.....	95
CAPITOLUL V.....	103
Criteriile de obținere a statutului de oraș.....	103
5. 1. Îndeplinirea criteriilor.....	103
5. 1. 1. Criteriul populației.....	106
5. 1. 2. Economie.....	112
5. 1. 3. Infrastructură.....	115
5. 1. 4. Condițiile de locuit.....	125
5. 1. 5. Sănătate.....	130
5. 1. 6. Educație.....	138
5. 1. 7. Timp liber și recreere.....	140
5. 1. 8. Turism.....	143
5. 2. Concluzii și observații privind criteriile de obținere a statutului urban.....	146
CAPITOLUL VI.....	149
Studii de caz. Noile orașe din regiunea de dezvoltare Nord-Vest.....	149
6. 1. Dragomirești.....	149

6. 2. Sălișteea de Sus.....	150
6. 3. Ulmeni.....	151
6. 4. Ardud.....	153
6. 5. Livada.....	155
6. 6. Săcueni.....	156
CAPITOLUL VII.....	161
Concluzii.....	161
7. 1. Concluzii.....	161
7. 2. Viitorul orașelor noi.....	163
7. 2. 1. Probleme actuale și perspective de dezvoltare.....	163
7. 2. 2. O eventuală revenire la statutul de comună?.....	163
7. 3. Urbanizarea românească pe viitor. Alte posibile declarații de orașe.....	165
Bibliografie.....	168
ANEXE.....	190

Rezumat:

După revoluția din 1989, sistemul urban din România a suferit o reformă importantă într-o perioadă scurtă de timp: între 1993 și 2006, în mai puțin de 15 ani, 60 de așezări rurale au primit statut urban, predominant fără îndeplinirea cerințelor legale privind anumiți indicatori cantitativi și calitativi. Această teză analizează îndeplinirea criteriilor de către noile orașe în 2004 (vârful procesului de declarare) și le compară cu valorile anului 2018, cele mai recente date statistice disponibile, pentru a vedea în ce măsură noile orașe îndeplinesc cerințele legale. Metodele de cercetare cantitative au fost completate cu cele calitative: noile orașe din regiunea de dezvoltare Nord-Vest au fost analizate ca studii de caz prin interviuri.

Capitolul I. include o prezentare a problemelor și a metodelor de cercetare. Problemele de cercetare au vizat contextul social, economic și politic, baza ideologică a procesului, motivațiile inițiale, consecințele pozitive și negative ale schimbării statutului, problemele și provocările actuale, precum și posibilele perspective de dezvoltare ale noilor orașe. Metodele de cercetare au o parte cantitativă și una calitativă, combinând datele statistice (obținute de la Institutul Național de Statistică și recensăminte) cu interviuri, în primul rând, dar și cu studierea anumitor documente și monografii. În cazul celor 17 indicatori stabiliți de lege pentru obținerea statutului urban, valorile anului 2004 au fost comparate cu cele din 2018. 2004 a fost punctul culminant al procesului când sistemul urban a crescut cu 38 de orașe noi într-o „declarație în masă”. 2018 este anul ultimelor date statistice disponibile. Astfel, se poate face o comparație pentru a vedea amploarea și direcția dezvoltării noilor orașe în aproape cincisprezece ani de la obținerea statutului urban. În această analiză, au

fost incluse toate cele 60 de orașe noi pentru a obține un tablou larg și cuprinzător. Studiile de caz au fost selectate pe bază geografică. Interviuurile s-au desfășurat în șase localități din regiunea de dezvoltare Nord-Vest (Ardud, Dragomirești, Livada, Sacueni, Salistea de Sus și Ulmeni), între anii 2016 și 2019.

Capitolul II. prezintă principalele concepte, definiții și teorii: urbanizare, „produsul” urbanizării: orașul, orașul din punct de vedere geografic: funcțiile urbane, termenii ierarhie urbane, rețeau urbană, rețeau de așezare, problematica discrepanțelor dintre mediul urban și cel rural, descrierea urbanului și a ruralului în discursul științific românesc, rolul orașelor mici, respectiv procesul de declarare a noilor orașe: drumul de la rural la urban. Ideea de bază a acestui capitol este că imaginea pozitivă tradițională a așezărilor urbane, în corelație cu imaginea negativă a celor rurale, împreună cu o sărăcie dovedită a zonelor rurale românești, a contribuit foarte mult la urbanizarea formală a perioadei de tranziție, modelându-i baza ideologică.

În capitolul III., prezintă urbanizarea modernă din România din punct de vedere istoric și ca antecedent al urbanizării în perioada de tranziție: 1) urbanizarea până la mijlocul secolului XIX, 2) din a doua jumătate a secolului XIX până la cel de-Al Doilea Război Mondial, 3) perioada socialistă (1948-1989). Concluzia acestui capitol este că modul în care a avut loc urbanizarea socialistă („întâietatea” orașului, urbanizarea politică, declarările în masă, „moștenirea pro-urbană” puternică, potrivit căreia zonele urbane sunt locuri superioare de a trăi și a munci) a influențat foarte procesul de urbanizare a perioadei de tranziție.

Capitolul IV. este dedicat analizei detaliate a procesului de urbanizare post-socialistă. Situația economică, socială și politică la începutul perioadei de tranziție, politica urbană și cadrul legal, respectiv procesul de transformare a sistemului de așezări sunt prezentate.

În 2001, a fost elaborată o nouă strategie de dezvoltare a rețelei de așezări: Legea nr. 351/2001 pentru aprobarea Planului de dezvoltare a teritoriului național - Secțiunea IV. Rețeaua de așezări. Această strategie a clasificat așezările în șase niveluri (ranguri), creând în același timp o ierarhie cu șase trepte, de la 0. (București) la 5. (sate). Legea nr. 351/2001 a definit procedura de modificare a rangului unei localități, precum și indicatorii cantitativi și calitativi minimi pentru ca un oraș de rangul 3 să devină municipalitate, respectiv indicatorii pentru o comună pentru a obține statutul de oraș. Cu toate acestea, remodelarea sistemului urban - schimbările de rang - a început încă din 1993, cu aproape zece ani înainte de intrarea în vigoare a legii:

primul pas a reprezentat trecerile de la oraș la municipalitate, iar apoi reclassificările de la comună la oraș. Procedul s-a soldat cu 60 de așezări urbane noi și cu un nivel crescut de urbanizare de la 54% la 57%.

Concluziile sunt că acest nou val de urbanizare a avut loc în contextul aderării României la Uniunea Europeană (care a stabilit cași criteriu o rată mai mare de urbanizare, mai apropiată de media UE) și a fost caracterizată de o voință politică puternică, atât la nivel național, cât și la nivel local. Procedul a avut o logică inversată: noul statut nu a operat ca o recompensă, ci ca o șansă de prosperitate. Liderii locali doreau să obțină statutul urban pentru a atinge condițiile urbane. Statutul urban a apărut ca o cale de scăpare de mizeria trecutului socialist, dar procedul de urbanizare a avut loc în același mod moștenit din trecutul socialist (urbanizarea formală fără fond).

Criteriile de obținere a statutului de oraș sunt prezentate în capitolul V. După cum am menționat și anterior, Legea nr. 351/2001 a definit indicatorii cantitativi și calitativi minimali pentru ca o comună să obțină statutul de oraș, iar acești indicatori privesc populația, economia, infrastructura, condițiile de locuit, educația, sănătatea, timpul liber și turismul. Legea a enumerat 16 indicatori și le-a atribuit praguri cantitative precise care trebuie îndeplinite pentru ca o așezare rurală să devină oraș. Ulterior, un nou indicator - proporția gospodăriilor cu încălzire centrală - a fost adăugat pe lista cerințelor prin Legea nr. 100/2007. Aceeași lege a modificat și cerința legată de populație, prin creșterea pragului de la 5000 la 10000 locuitori. Analiza a relevat faptul că nici-un indicator nu a fost îndeplinit de toate cele 60 de orașe noi, nici în anul 2004, nici în anul 2018. Există îmbunătățiri între cele două momente analizate pentru aproape toți indicatorii, dar într-o măsură diferită. Îmbunătățiri pot fi semnalate și în ceea ce privește media celor 60 de orașe noi în cazul fiecărui indicator.

Pornind de la îndeplinirea criteriilor, apar trei categorii de orașe:

1. Așezări de aglomerație, cu populație mai mare, dar funcții centrale restrânse. Cele mai multe dintre ele se găsesc în jurul Bucureștiului.
2. Locuri centrale care sunt situate în regiuni înapoiate, dar care au funcții centrale limitate (lafel ca regiunea de care aparțin, sunt subdezvoltate și aceștea). Astfel de orașe sunt situate în județul Suceava, de exemplu.
3. „Orașele-model” care îndeplinesc funcții semnificative, respectiv au un rol puternic de polarizare (de exemplu, Pecica și Ardud).

Capitolul VI. include o scurtă prezentare a studiilor de caz, a noilor orașe din regiunea de dezvoltare Nord-Vest: Ardud, Dragomirești, Livada, Sacueni, Salistea de Sus și Ulmeni.

Concluziile cercetării sunt prezentate în capitolul VII. După o tranziție eșuată economic, social și politic, urbanizarea accelerată părea o metodă de „ajungere în urmă a Occidentului”, care se baza pe o supremație tradițională a orașului ca tip de așezare. Crearea unei noi etape de urbanizare a fost menită să scape anumite așezări de mizeria moștenită de la socialism, dar trecutul socialist s-a reflectat și în modelele de urbanizare din perioada de tranziție: rată de urbanizare ridicată în mod politic pentru a deveni similară cu media UE; existența unui criteriu foarte precis pentru obținerea statutului urban, dar care nu este îndeplinit; numărul crescut al orașelor, dar forma este lipsită de fond.

Noul statut urban nu a fost o recompensă; părea o șansă de prosperitate, dar a provocat mai multe dezavantaje decât avantaje: nivel crescut de taxe și impozite, concurență cu marile orașe și municipii pentru fonduri. Noile orașe au avut căi de dezvoltare diferite, unele dintre ele au încercat să-și recapete statutul rural, în timp ce altele și-au consolidat rolul de polarizare. Cheia succesului celor din urmă nu rezidă însă în noul statut, ci în munca investită a liderilor locali, respectiv în oportunitățile „terenului de joc” regional, modelate de relațiile lor spațial-economice.

Problemele actuale ale noilor orașe sunt foarte asemănătoare cu restul orașelor mici. În ciuda acestora, majoritatea primarilor ar fi dezamăgiți dacă așezarea condusă de ei ar fi retrogradată la statutul rural (primul, și până acum singurul, oraș care și-a recăpătat statutul rural este Băneasa din județul Constanța, iar probabilitatea de a urma calea acestui pionir este scăzut).

În ceea ce privește eventualele noi declarații de orașe, noua limită de 10.000 de locuitori stabilită în 2007 acționează ca o forță de încetinire, dar nu și ca una de „înghețare” a fenomenului, întrucât în prezent 25 de comune mari au o populație peste noul prag, conform recensământului din 2011. Deocamdată, aceste comune preferă să rămână rurale pentru a beneficia de fonduri speciale și impozite mai favorabile.